

досліджень. Банк моделей охоплює методи кореляційно-регресійного аналізу, факторний аналіз, методи екстраполяції та методи сценаріїв, формалізовані моделі. Принципова можливість визначення стратегічного розвитку ринку підприємства як в цілому, так і окремих його географічних сегментів визначається характером природи причинно-наслідкових явищ. Завдання оцінювання ринкової ситуації полягає в тому, щоб на основі дослідження діючих тенденцій дати найімовірнішу картину розвитку ринку в майбутньому.

Трансформації в системі управління збутовою діяльністю підприємств за період реформ в Україні створили нову базу для зростання промислового виробництва. Зокрема, за часи незалежності відбулися суттєві структурні зрушення виробничих можливостей підприємств. З огляду на недостатню дієвість інформаційного забезпечення збутової діяльності підприємств, найдоцільнішим шляхом вирішення цієї проблеми є проведення ґрунтовних досліджень мікросередовища з метою оцінювання впливу факторів на збутову діяльність підприємств.

Висновки. Проведені маркетингові дослідження уподобань споживачів виявили необхідність детального вивчення та аналізування системи управління збутовою діяльністю підприємств України. Результати проведених опитувань та економічного оцінювання створюють також можливості для вироблення стратегії розвитку збутової діяльності виробників підприємства, вони є вагомим чинником при формуванні інформаційного та аналітичного забезпечення збуту. При формуванні системи управління збутовою діяльністю підприємств необхідним є вивчення тенденцій розвитку і регіонального розміщення промисловості в Україні.

Література

1. Гаркавенко С. С. Маркетинг: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / С.С. Гаркавенко. – К.: Лібра, 2004. – 708 с.
2. Маркетингові дослідження: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / Є.В. Крикавський, Н.С. Косар, О.Б. Мних, О.А. Сорока. – Львів: Національний університет “Львівська політехніка”, “Інтелект-Захід”, 2004. – 288 с.
3. Липчук В.В. Маркетинг: основи теорії та практики: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / В.В. Липчук, Ф.П. Дудяк, С.Я. Бугіль: за заг.ред. В.В. Липчука. – Львів: Новий світ-2000; Магнолія плюс, 2003. – 288 с.
4. Прауде В.Р. Маркетинг: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / В.Р. Прауде, О.Б. Білий. – К.: Вища школа, 1994. – 256 с.
5. Стандарти якості маркетингових досліджень / Маркетингові дослідження в Україні. – 2004. – № 2 (3). – С.86–95.
6. Старостіна А.О. Маркетингові дослідження. Практичний аспект / Старостіна Алла Олексіївна. – К.; М.; СПб.: Вільямс, 1998. – 262 с.
7. Marketing News, 1985. – AMA board approves new marketing definitions.

Губарев В.В., Попов Ю.В.

ОСНОВНІ ЦІЛІ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ І НАПРЯМИ ЙОГО ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ

Постановка проблеми. Важливе місце в системі органів державного фінансового контролю займає Національний банк України (НБУ). Він є центральним банком України, особливим органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, цілі, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України [1], Законом України «Про Національний банк України» [4] та іншими законами України. Політика НБУ у сфері грошового обігу та кредиту має велике значення для нашої країни, оскільки шляхом регулювання пропозиції грошей вона спрямована на забезпечення ефективного функціонування економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день важливим питанням залишається визначення цілей НБУ і напрямків його впливу на фінансовий розвиток держави. Дану

проблематику досліджують такі українські вчені: В.Г. Бринюк [7], О.М. Булавка [5], Т.Ю. Єрліна [5], О.П. Жак [5], Т.В. Катаєва [7], В.В. Козюк [8], Н.О. Колесніченко [7], Р.С. Лисенко [5], Р.С. Лисенко, І.Ю. Мещерякова [7], В.І. Міщенко, Д.С. Попов [5], А.В. Сомик, М.О. Тарнавський [7], С.О. Шульга та ін.

Невирішені частини проблеми. У вітчизняній науковій літературі та нормативно-законодавчій базі є суперечності щодо цілей монетарної політики НБУ та розподілу відповідальності за їх досягнення між органами державної влади.

Метою дослідження є спроба окреслення напрямів монетарної політики НБУ на сучасному етапі та сфер співпраці з урядом, а також питань, які неможливо вирішити без діалогу з урядом.

Основні результати дослідження. Монетарна політика НБУ як складова частина економічної політики держави сприяє досягненню прогнозованих соціально-економічних показників шляхом реалізації монетарних цілей і завдань інструментами грошово-кредитного регулювання. У 2009 р. монетарна політика здійснювалась у складних умовах економічної та фінансової кризи і спрямовувалась на якнайшвидше подолання її наслідків. Значне зниження зовнішнього попиту на вітчизняну продукцію, згорання іноземних інвестицій, при незмінному а то навіть і зростаючому на імпорتنі товари, на які потрібна вимога, суттєве ускладнення доступу до зовнішніх фінансових ресурсів, необхідних для реформування економіки, викликали падіння виробництва, експорту, зменшення всіх видів доходів, особливо валютних, обумовило труднощі з наповненням бюджету, перевищення попиту на іноземну валюту над її пропозицією. Це на початку року спровокувало девальваційні процеси, ажіотажні настрої у населення щодо купівлі валюти та вилучення коштів із банківської системи, що призвело до її ослаблення, зменшення кредитування економіки, скорочення золотовалютних резервів Національного банку України.

Падіння ВВП становило у I кварталі 2009 р. 20,3%, у II кварталі – 18%, промислове виробництво за 7 місяців скоротилося на 30,4%, експорт зменшився на 48,5%. Рівень безробіття на кінець липня становив 2,2%. Чистий притік зовнішніх інвестицій до України за 7 місяців скоротився у 2,9 раза, а приплив іноземних запозичень за кредитами та облігаціями, який спостерігався у минулому році (10,2 млрд. дол. США), змінився на їх чистий відплив у поточному (-4,5 млрд. дол. США). Перевищення бюджетних видатків над отриманими доходами за перше півріччя зросло до 9,6 млрд. гривень. Інфляція залишається на високому рівні – за 7 місяців 2009 р. індекс споживчих цін зріс на 8,5%.

У 2010 р. макроекономічні умови здійснення грошово-кредитної політики знаходяться під впливом загальносвітових тенденцій, пов'язаних із наслідками фінансової кризи 2008–2009 років. За оцінками міжнародних фінансових інститутів світова економіка наступного року увійде до стадії помірною зростання, що пов'язуватиметься з результатами вжиття в економічно розвинених країнах антикризових заходів і необхідністю посилення державного втручання та контролю. Прогнозується зростання світової економіки на рівні 2,5%.

Такі очікування створюють для України умови поступового відновлення зовнішнього попиту на продукцію вітчизняного експорту. Втім темпи його зростання в 2010 р. ще не матимуть значного прискорення. З іншого боку, тривалий період попереднього зниження внутрішнього попиту, що супроводжувалося зменшенням доходів населення, скороченням обсягів промислового виробництва, інвестицій в основний капітал на фоні підвищення цін за базовими товарними групами імпорту (у т. ч. енергоносіїв), формуватиме підґрунтя також і для стримування темпів зростання імпорту. Очікується, що у наступному році дефіцит рахунку поточних операцій платіжного балансу може становити 0,1% від ВВП. Також продовжуватиметься відплив коштів за рахунком операцій з капіталом і фінансових операцій, хоча й у менших обсягах, ніж у 2009 році.

Обсяг планових платежів за прямим і гарантованим державою боргом в наступному році становитиме не менше 2,3 млрд. дол. США, а за приватним боргом – більше 18 млрд. дол. США.

В цих умовах проведення монетарної політики НБУ набуває певних специфічних рис. З одного боку, необхідно підтримати стимулюючими монетарними важелями процеси економічного зростання, з іншого – не допустити розігріву інфляційних тенденцій. Вирішити це завдання неможливо без тісної співпраці органів державної влади для координованої реалізації монетарної та фіскальної політик.

Враховуючи специфіку розподілу повноважень у сфері грошової влади в Україні, насамперед необхідна тісна взаємодія Національного банку України з Кабінетом Міністрів України, Міністерством економіки України та Міністерством фінансів України.

Першочерговим завданням такої взаємодії є досягнення забезпечення низьких і стабільних темпів інфляції як необхідної передумови підтримки сталого та збалансованого економічного розвитку. Проте в Україні інфляційний тиск посилюється, а інфляційні очікування і надалі зростають. Високі темпи інфляції вже набули характеру закономірної тенденції і створюють загрозу для розвитку економіки, підвищення реальних доходів і стандартів життя населення.

Приборкання надмірного інфляційного тиску потребує політичної волі та вимагає розроблення загальнонаціональної концепції антиінфляційної політики, що включатиме послідовні, узгоджені дії всіх гілок влади, розподілу відповідальності між ними за дії, які впливають на інфляційні очікування та розвиток інфляційних процесів у цілому. Україна перебуває в стані політичної нестабільності через нездатність політичних сил вести конструктивний діалог.

Нормативно-правові акти містять суттєві прогалини та часто змінюються, що не сприяє створенню стабільного правового середовища та поліпшенню інвестиційного клімату.

У загальній системі державного управління Національний банк України є однією з тих ключових інституцій, які мають високий потенціал впливу на інфляційні процеси. Але без удосконалення існуючого правового поля й усунення ризиків політичного впливу на прийняття рішень щодо монетарної політики цей потенціал не буде реалізований.

Сучасна грошово-кредитна політика не має законодавчо визначених цілей. Основною функцією НБУ та метою його грошово-кредитної політики є забезпечення стабільності грошової одиниці України як монетарної передумови збалансованого соціально-економічного розвитку. Проте в чинному законодавстві не визначено ні сутності категорії «стабільність грошової одиниці», ні її кількісних цільових параметрів чи критеріїв, за якими можна аналізувати її досягнення.

В «Основних засадах грошово-кредитної політики» Ради НБУ щороку визначаються кількісні змінні індикатори фінансової сфери (прогнозні показники монетарної сфери), спрямовані на здійснення за допомогою інструментів грошово-кредитної політики регулювання грошового обігу та кредитування економіки з метою забезпечення стабільності грошової одиниці як основної цілі грошово-кредитної політики Національного банку України.

Відсутність чітко визначених цілей грошово-кредитної політики та кількісних показників, за якими можна було б оцінити її ефективність, знижують прозорість дій НБУ. З огляду на це, удосконалення чинної монетарної політики має ґрунтуватись насамперед на необхідності конкретизації цілі монетарної політики та кількісних показників, які б характеризували її досягнення.

«Основні засади грошово-кредитної політики на 2010 рік» Ради НБУ враховують тенденції розвитку вітчизняної економіки та грошово-кредитної сфери, передбачають комплекс змінних індикаторів фінансової сфери та систему заходів монетарної політики, спрямованих на забезпечення стабільності національної грошової одиниці, сприяння відновленню економіки та стійкості банківської системи.

Невизначеність стратегічної цілі монетарної політики призводить до того, що проведення грошово-кредитної політики фактично обмежується вирішенням лише поточних завдань та свідчить про неефективне проведення монетарної політики.

Забезпечення цінової стабільності є достатньо складним завданням, що потребує від НБУ та уряду узгоджених комплексних рішень, а саме: тіснішої співпраці і досягнення консенсусу під час розроблення та реалізації грошово-кредитної та економічної політики. Ст. 6 Закону України «Про Національний банк України» [4] передбачає, що НБУ сприяє дотриманню цінової стабільності у межах своїх повноважень. Одночасно ст. 2 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» [3] визначає, що одним з основних завдань Кабінету Міністрів України є забезпечення здійснення цінової політики. Проте на сьогодні не існує чіткого розподілу відповідальності державних установ за забезпечення цінової стабільності.

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про Національний банк України» [4], НБУ визначає та проводить грошово-кредитну політику відповідно до розроблених Радою НБУ «Основних засад

грошово-кредитної політики». При цьому, відповідно до ст. 24 зазначеного закону, «Основні засади грошово-кредитної політики» ґрунтуються на основних критеріях і макроекономічних показниках загальнодержавної програми економічного розвитку та «Основних параметрах економічного та соціального розвитку України» на відповідний період, які включають прогнозні показники обсягу валового внутрішнього продукту, рівня інфляції, розміру дефіциту державного бюджету та джерел його покриття, платіжного та торговельного балансів, затверджених Кабінетом Міністрів України. Правові, економічні та організаційні засади формування прогнозних і програмних документів економічного та соціального розвитку України визначаються Законом України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [2].

Зважаючи на вищенаведене, НБУ зобов'язаний використовувати під час розроблення «Основних засад грошово-кредитної політики», формування й подальшого проведення монетарної політики урядові прогнозні та програмні документи. Застосування прогнозних показників, затверджених урядом, у процесі формування монетарної політики не забезпечує надійної основи для розроблення «Основних засад грошово-кредитної політики» через те, що прогнозні показники можуть визначатися на основі політичної доцільності без належної економічної обґрунтованості. Відповідно, це може бути причиною серйозних ускладнень у плануванні та реалізації заходів із монетарної політики для ефективного впливу на інфляцію.

Неефективна співпраця уряду та НБУ щодо встановлення цільових орієнтирів інфляції, розподілу відповідальності за їх досягнення знижує ефективність монетарної, фіскальної та економічної політик, призводить до підвищення інфляційних очікувань, подальшого росту темпів інфляції, а, відтак, і зниження добробуту громадян.

Висновки. Таким чином, у прийнятті монетарних рішень Національний банк має насамперед спиратися на прогноз розвитку реального сектору економіки, платіжного балансу та фінансового ринку, який робитиметься на підставі ретельного аналізу широкого спектра макроекономічних, бюджетних і монетарних показників, їх взаємозв'язку і впливу на стабільність гривні з урахуванням можливих змін у тенденціях в майбутньому. На підставі розгляду прогнозних оцінок розвитку потрібно визначати потребу у відповідних регулятивних заходах.

У перспективі зовнішня стійкість грошової одиниці має базуватися на сталому підвищенні конкурентних переваг національного виробництва та ефективності кінцевого використання його продукції. Це передбачає активізацію структурної політики, основні елементи та спрямованість якої мають передбачати поступовий перехід до нових технологічних укладів зі збільшенням частки доданої вартості в структурі вітчизняного виробництва.

У період зберігання напруги в економіці та вирішення завдань подолання наслідків фінансової кризи вагомою лишатиметься роль кількісних показників обсягу грошової пропозиції. Виважене регулювання обсягу монетарної бази дозволить Національному банку, з одного боку, вчасно реагувати на монетарні ризики посилення інфляційного та девальваційного тиску, а з іншого – сприяти в межах своєї компетенції стабільності фінансової системи через забезпечення на ринку необхідного обсягу ліквідності. Такі підходи відповідають засадам стабілізаційної програми «Стенд-бай», яка підтримується Міжнародним валютним фондом. Передбачені нею монетарні критерії ефективності за монетарною базою та чистими міжнародними резервами використовуватимуться як проміжні орієнтири грошово-кредитної політики.

Вплив на монетарні та фінансові процеси забезпечуватиметься за рахунок проведення відповідної відсоткової політики, пріоритетним завданням якої в умовах посткризового відновлення економіки буде створення стимулів для повернення вкладів у банківську систему та обмеження девальваційного тиску на валютному ринку.

Для виконання окреслених завдань Національний банк України використовуватиме наявні інституційні механізми та операційні важелі, дотримуючись середньострокових орієнтирів, забезпечуючи послідовність і прозорість політики, органічно поєднуючи незалежність у виконанні головної конституційної функції з узгодженістю своїх дій з макроекономічними та фінансовими заходами інших органів влади.

Особливої уваги потребує співпраця НБУ з урядом у питаннях узгодження грошово-кредитної та фіскальної політик, у тому числі в частині впливу на стан грошово-кредитного ринку

випуску державних цінних паперів (облігації внутрішньої державної позики). Активне нарощування державою випуску боргових цінних паперів загрожує прихованим фінансуванням дефіциту бюджету. Активна співпраця Національного банку України з урядом необхідна і в питаннях розвитку фінансового сектору та забезпечення стійкості фінансової системи.

Насамкінець слід підкреслити, що ефективність заходів НБУ суттєво залежить від виваженої інформаційної політики НБУ. В цьому контексті актуалізується завдання удосконалення системи комунікацій з громадськістю через детальне роз'яснення цілей грошово-кредитної політики та впровадження заходів щодо їх досягнення. Це дозволить НБУ набути суспільну підтримку своїх дій та надалі формувати на ринку позитивні очікування.

Література

1. Конституція України // zakon1.rada.gov.ua.
2. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 23.03.2000 №1602-III // zakon1.rada.gov.ua.
3. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 16.01.2008 №279-VI із змінами та доповненнями // zakon1.rada.gov.ua.
4. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 №679-XIV із змінами та доповненнями // zakon1.rada.gov.ua.
5. Вдосконалення координації грошово-кредитної та фіскальної політики: Інформаційно-аналітичні матеріали / О.П. Жак, Д.С. Попов, Р.С. Лисенко, Т.Ю. Єрліна, О.М. Булавка; За ред. д.е.н. В.І. Міщенко, к.е.н. О.І. Кіреєва і к.е.н. М.М. Шаповалової. – К.: Центр наукових досліджень НБУ, 2005. – 96 с.
6. Дії Національного банку України в період загострення світової фінансової кризи // Аналітичний звіт НБУ 2009 // www.bank.gov.ua.
7. Ділові очікування підприємств України: Аналітичний звіт за результатами опитування підприємств, проведеного у IV кварталі 2008 року / Тарнавський М.О., Бринюк В.Г., Катаєва Т.В., Мещерякова І.Ю.; Національний банк України / Відпов. за ред. вип. Колесніченко Н.О. // www.bank.gov.ua.
8. Козюк В.В. Сучасні центральні банки: середовище функціонування та монетарні рішення.

Зубарев С.В., Коробський Р.В.

КОНЦЕПЦІЇ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми. Різкі зміни в зовнішньому середовищі, що відбулися в Україні, створюють використання в управлінні підприємствами нових методів планування й аналізу створення креативних систем взаємодії з постачальниками, споживачами і конкурентами. Підприємства – виробники продукції зіткнулися на ринку України не лише з вітчизняними конкурентами, а також із конкурентами з інших країн, на які впливає глобалізація бізнесу. Протистояння тиску товарів таких конкурентів можливе лише завдяки використанню аналогічних методів, тобто необхідно розробляти та реалізовувати стратегію власної діяльності в конкурентному середовищі.

Аналіз досліджень. Світовою економічною наукою та практикою накопичено великий досвід у стратегічному управлінні. Розроблені загальні принципи й рекомендації поведінки підприємства у складному та нестабільному зовнішньому середовищі, а також інструментарій прийняття стратегічних управлінських рішень. Стратегічний менеджмент виступає методологічним інструментом, що дозволяє підприємству більш повно використовувати свій потенціал та успішно долати можливі кризи.

Невирішені частини загальної проблеми. Особливо актуальним є застосування сучасної методології менеджменту щодо формування стратегії для промислових підприємств, зокрема для підприємств легкої промисловості. За 20 років економічних реформ ця галузь зазнала значних змін і нині знаходиться у критичному стані. Насамперед це стосується форм власності (97,8% підприємств змінило форму власності), структури фінансових ресурсів, обсягів виробництва продукції, особливостей асортименту. Ретроспективний аналіз галузі засвідчує, що за 20 років легка промис-